

Розділ 2

АДВОКАТУРА. ТРУДОВЕ ПРАВО

УДК 347.965:342.1(477)«19/20»

**Б. М. Гамалюк,
І. Я. Семенюк**

МОРАЛЬНІ ІМПЕРАТИВИ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджено, що застосування етичних стандартів у адвокатурі є однією з найважливіших проблем, яка зосереджується в центрі активного обговорення громадськості та наукової спільноти. Опановуючи вказані норми, адвокатура свідомо створює моральні імперативи у професійній діяльності. Вивчено морально-етичні засади адвокатської діяльності. Визначено їх основний зміст та передумови застосування, сформульовано поняття. Виокремлено ключові моральні проблеми сучасної адвокатури та можливі шляхи їх вирішення.

Встановлено, що адвокат, будучи членом суспільства, не має права нехтувати етичними принципами та зобов'язаний співставляти свої дії з системою спеціальних етичних цінностей і стандартів поведінки для адвоката, які існують в державі та суспільстві.

Ключові слова: адвокат, філософія права, адвокатура, імператив.

Постановка проблеми. Основою діяльності адвокатури, зміст якої вбачає захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, є не лише відмінне застосування норм матеріального і процесуального права, а й високий рівень особистісної культури. Здійснюючи захист особи перед адвокатом нерідко постає дилема з приводу дотримання принципів чесності та порядності. Саме з цих причин були прийняті Правила адвокатської етики [1], які встановлюють взаємозалежність у професійній діяльності засобів і методів захисту та забезпечення інтересів клієнта із категоріями справедливості, чесності, гідності, коректності, конфіденційності, обґрунтовуючи їх з морально-етичних позицій.

Стан дослідження. Проблематика історичного розвитку та функціонування інституту адвокатури, теоретико-прикладні аспекти

застосування моральних імперативів у професійній адвокатській діяльності досліджувались багатьма українськими правознавцями, зокрема такими, як А. Д. Бойков, О. А. Ануфрієнко, О. Ф. Скакун, С. С. Сливка, В. С. Бігун, О. Д. Святоцький та ін.

Метою статті є аналіз сучасного стану та особливостей формування моральних імперативів у професійній адвокатській діяльності. Завдання статті: 1) дослідити взаємозумовленість моральних цінностей, які продукуються суспільством та адвокатурою; 2) встановити зв'язок моральних цінностей з основними напрямками адвокатської діяльності.

Виклад основних положень. Консолідація адвокатської діяльності навколо моральних цінностей є надзвичайно важливим, адже наше суспільство переживає період значних змін, серед яких боротьба з корупцією, бюрократизмом, усунення порушень у системі правосуддя та діяльності правоохоронних органів тощо. За таких обставин українська адвокатура не може знаходитись осторонь. Виникає суспільний запит у застосуванні в адвокатській діяльності морально-етичних вимог із врахуванням політичної дійсності.

Саме в такому аспекті доцільно осмислити проблематику особистісної та інституційної моральності інституту адвокатури. Здійснити узагальнення людини як чогось суцього.

Ця гіпотеза про «створення вчення про моральні цінності адвокатської професії» – як зазначив А. Д. Бойков – «одне із важливіших завдань адвокатської етики» [2, с. 47]. Відтак така обставина зумовлює потребу в конкретизації сутності моральної основи адвокатури.

В юридичній науці людинорозуміння є відображенням людини у правосвідомості; воно призначене показати, як людина представлена на рівні правової ідеології, які її «образи існують у теоретично осмисленій правосвідомості [3, с. 65].

Питання про моральну природу адвокатської діяльності є не новим. Існують два протилежні погляди з цього питання. Один – захист, як суспільне служіння, адвокат не слуга свого клієнта – він безкорисливий в матеріальному відношенні і незалежний у своїх переконаннях. Інший – адвокат, що становить свідому цінність, оплачувану еквівалентом залежно від характеру роботи, він служить найближчим інтересам клієнта, не заглядаючи за далекий обрій суспільного блага [4, с. 56].

Загальні положення про професійну моральність свідчать про реалізацію таких важливих завдань соціального значення, що відповідно забезпечують реалізацію вимог загальновстановлених моральних принципів. Варто зазначити, що головною функцією професійної

моралі, зокрема юридичної, поряд із сприянням належному виконанню професійних завдань, є виключення чи подолання професійних помилок, зокрема й інших шкідливих наслідків професійної деформації. В цьому разі остання є особливо важливим інструментом вироблення професійних якостей фахівця, його удосконалення.

Питання моральності інституту адвокатури постає як одна з найважливіших проблем, яка зосереджується в центрі активного обговорення громадськості та наукової спільноти. Зокрема використання моральних імперативів у побудові суспільства є невід'ємною складовою організації та перетворень у світі. Р. А. Наконечний зазначає, «людина, на відміну від інших живих істот на Землі, здатна, завдяки своїй інтелектуальній, вольовій природі, шляхом вдосконалення і розвитку, досягти гідних собі політико-правових форм організації свого суспільного буття» [5, с. 184]. Практика юриспруденції, яка має місце в процесі чинного судочинства, значною мірою відповідає пропонуваним висновкам науковців.

Під час побудови правової демократичної держави недостатній рівень професійної моралі інституту адвокатури часто спричиняє ситуацію, коли конкретний юридичний факт переростає в загальнодержавну політичну кризу, чим ставить суспільство на межу розколу. Пов'язуючи порушене питання моральності з культурологічними засадами професії, професійно-політична культура адвоката є політичними аспектами свідомості. Зазначені відносини є невід'ємною частиною поведінки суб'єкта із особливим статусом у правовій системі.

Професійна мораль у системі адвокатури України закріплена на рівні монографічних комплексних праць. Юридичною наукою (деонтологією) деталізовані основи професійної культури юриста, серед яких професійна правосвідомість, яка пов'язана із тематикою моральності особи.

Практичне значення інституту адвокатури у своїх наукових працях узагальнює О. Д. Святоцький, з погляду якого «головна соціальна місія, фундаментальне призначення адвокатури – це захист прав людини» [6, с. 80]. В судовому процесі відбувається жорстка боротьба, де на «терезах Феміди» знаходиться найбільша цінність та надбання людини – права та свободи.

Отож реалізація представниками юриспруденції своїх функцій напряму взаємопов'язано із професійною культурою, що зумовлюється її специфікою (формування почуття моральної та юридичної відповідальності, суворе дотримання усталеного позитивного стереотипу поведінки, вироблення моральної обґрунтованості службових взаємовідносин, готовність виконувати юридичний обов'язок).

У наш час, однакове застосування закону незалежно від соціального та майнового статусу людини до всіх є найвищим критерієм оцінки діяльності юридичних інститутів держави. Питання рівності людей як членів одного і того самого суспільства виникало ще в найдавніші часи історії людства і є актуальним досі, набуваючи все досконалішого змісту та сутності. Часто процес надання правової допомоги клієнту, в силу його соціального чи майнового статусу, супроводжується своєрідним втручанням з боку провладних структур, громадськості спробами вплинути на розвиток подій. Встояти та залишитись насамперед людиною – риса високоморальної особистості, що так необхідна адвокатам.

Особистість адвоката переплітається з особистістю та поняттям громадянин, оскільки роль останніх дещо особлива у формуванні громадянського суспільства, зважаючи на те, що особистість формується впродовж років під впливом батьківської опіки та чималої кількості зовнішніх факторів.

Моральність і право є взаємодоповнювальними. Право та мораль, – два аспекти, які є особливо невід’ємними один від одного. Саме тому, коли ми розглядаємо відношення права до спорідненої йому області – моралі (моральності), сутність права, змістовність його норм стають набагато доступнішими та зрозумілішими. Осмислення ж самого права в його взаємозв’язку з моральністю є однією з найдавніших традицій історії суспільної думки наукового світу держави. Діючи в межах встановлених законодавцем правил професійної етики, адвокатура розглядає право крізь призму моральності своєї професії, яка розглядає правосуддя в набагато ширшому розумінні, ніж інші державні органи.

Як зазначає М. Р. Аракелян, «адвокат, будучи членом суспільства, має право керуватися любыми етичними принципами і навчаннями, проте при виконанні свого професійного обов’язку адвокат зобов’язаний перш за все співставляти свої дії з системою спеціальних етичних цінностей і стандартів поведінки для адвоката, які існують в державі і суспільстві» [7, с. 113]. Позиція науковця відображена в сьогоденному становищі адвокатури і в Україні, і в зарубіжних країнах.

Розглядаючи моральний бік діяльності інституту адвокатури, знаходимо цікаві факти. У своїй діяльності адвокатура, керуючись морально-етичними нормами, проявляє обов’язок щодо дотримання встановлених професійних правил поведінки.

З огляду на професійну мораль, адвокат часто на основі внутрішнього переконання переносить боротьбу щодо захисту інтересів клієнта, з якими він інколи не згідний. Така гіпотеза відображена

і в практиці. Адвокат повинен виконати свій обов'язок щодо захисту інтересів особи, які захищатиме. З іншого боку, як людина має право на свою думку та бачення ситуації, проте в силу професійного обов'язку повинен цьому не надавати вагомого значення. Відтак варто акцентувати на перевазі морального зобов'язання адвоката як спеціаліста юриспруденції перед моральним баченням пересічного громадянина.

Функціональним призначенням моралі визначається вплив на поведінку людини, яка, своєю чергою, регулює їх відношення, формує стандарти поведінки.

Загальнолюдські ідеали та цінності становлять чималий спадок суспільного практичного досвіду та людських думок. З першого погляду мораль можна визначити як сукупність встановлених правил та норм поведінки, якими керуються люди в своєму житті. У спадщині літературних джерел минулого знаходимо багато прикладів того, як формувались ідеали народу, нації, проте більшість з них набували форм загальноновстановлених норм права.

Норми поведінки передають ставлення людей один до одного, колективу, суспільства загалом. Найважливішу рису морального відношення становить оцінка суспільних відносин, включаючи людську поведінку з погляду добра і зла, справедливості та несправедливості, як це часто буває під час вирішення певних спірних питань у судових установах, звичайно за присутності представника сторони захисту, тобто адвоката, як окремої особистості, зокрема людини.

Як зазначав А. Д. Бойков «мораль, як предмет етичної науки не зводиться до норми поведінки. Вона включає комплекс уявлень про справедливість, добро, зло, борг, честь, тобто цілий комплекс, що прийнято називати характерною формою свідомості» [8, с. 5]. Норма поведінки та мораль, це те саме, що дія і думка, оскільки певна поведінка суб'єкта ще не свідчить про наявність факту моральності у її складовій.

У процесі історичного розвитку суспільство зосереджувало в собі окремо взяті принципи та особливості людського буття, які передались і адвокатури. Формуючись як окрема інституція, адвокати розглядали рідні їм моральні цінності суспільства. Поясненням цьому є особливості історичного процесу та становлення нації або ж конкретного народу, в якому і відбувалось формування правозахисних інститутів, одним з яких і є адвокатура.

У кожному людському суспільстві існують норми, які регулюють взаємини між людьми відповідно до їх інтересів. Всі релігійні чи то філософські вчення певним чином спрямовувались на вироблен-

ня та обґрунтування визначених норм, на доведення доцільності та необхідності їх дотримання. Як правило, всі такі норми спрямовували дії інституту адвокатури на те, щоб вони не заподіювали шкоди іншим людям, ставилися з повагою до особи, що звернулась за правовою допомогою, дбали про інших, зокрема творили лише добро. Опановуючи вказані норми, адвокатура свідомо підпорядковувала свої дії, керуючись ними у ставленні до обставин, що супроводжували в практичному житті сторонніх осіб, що в результаті призводило до формування високої моральності.

За природною сутністю інститут адвокатури покликаний розвивати та впроваджувати в життя суспільства основні цінності людини, які з абсолютно невідомих причин занепали та прагнуть свого відродження. Філософські вчення та наукові дослідження світу на тематику моральності особистості, зокрема моральності інституту адвокатури, знаходять своє відображення у центрі системи, яка значним чином сформована Кантом.

Моральність створеного у державі будь-якого інституту інколи набирає форму певних морально-психологічних явищ у свідомості людини виключно через її виховання, через підпорядкування стихії почуттів особливій логіці моральної повинності. Мораль ніколи не зводиться до «внутрішньої механіки» душевних імпульсів чи переживань особи, адже вона має нормативний характер, оскільки ставить людині певні дії та самі пробудження до них за їх змістом, а не за психологічним виглядом, емоційним забарвленням.

Моральні принципи як загальнолюдські інколи виражають ментальність національної культури. В сучасних умовах, остання може тлумачитися на широкій базі як дії, так і виключно мотиву чи наміру. Прикладом такої ментальності інституту української адвокатури є колегіальне представництво інтересів окремих українців, які уособлювали цілий народ у судових політичних процесах.

Розглядаючи професійну діяльність адвокатів, їх моральність, стають виразнішими дві тенденції, які призводять до різнобічного розуміння адвокатської таємниці. Перша – розширення розуміння правових аспектів до морально-етичних норм і, звідси, відповідні форми адвокатської відповідальності, тоді як інша тенденція проявляється у спробах регламентувати діяльність адвоката, передбачивши всі правові наслідки, що, відповідно, узагальнюватиме сучасну адвокатську етику. Професія адвоката постає такою, в якій перехрещуються і морально-правові аспекти, і суто правові. Ось на такому ґрунті знаходить своє формування етика інституту адвокатури, а поряд із нею її моральність.

Інститут адвокатури, надаючи правову допомогу особі під час здійснення правосуддя, повинен перебувати в межах прав людини та її основних свобод, які визнані національним та міжнародним правом, зокрема діяти вільно і наполегливо, відповідно до закону, визнаних професійних стандартів та загальновідомих етичних норм.

Адвокатура, з боку своєї моральності, є суттєвим аргументом у практичному ствердженні прав та свобод людини і громадянина. Зокрема і у межах відносин із провладними структурами.

Як зазначає В. А. Малахова, «немає постійних друзів, є постійні інтереси» [9, с. 16]. Такими інтересами наукова спільнота виділяє права та свободи людини і громадянина, які завжди були актуальні для членів суспільства, та які прагнули оберігати та відновити у разі їх порушення. У своїй діяльності адвокатура наштотувувалась, і сьогодні такі випадки не поодинокі, на свідоме обмеження прав та охоронюваних законом інтересів людини та громадянина.

Свідома розправа політичних сил над своїми опонентами не залишила без уваги і адвокатуру, оскільки пряме покликання своєї сутності не змусила себе чекати. Сьогодні інститут адвокатури бере активну участь у боротьбі за права людини, а питання правоти очевидно віднаходимо на іншому світлі.

Саме тому виникає потреба у створенні системи основ належного обрання варіанту поведінки при конкретних випадках зіткнення, суперечності різних обов'язків і прав адвокатів. Абсолютно є важливим для інтересів громадянина – клієнта, зокрема для іміджу адвокатури як правового інституту, аби система цих основ була єдиною для всієї адвокатської спільноти. Досягненням вказаної мети є правове закріплення таких засад у писаному законодавстві, яке вироблено та погоджено адвокатами. Як свідчить практика, у більшості країн світу останні єдині в національному масштабі та відбивають загальноприйняті міжнародні адвокатські демонологічні стандарти.

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачає дотримання загальноприйнятих правил адвокатської етики кожним адвокатом, які той бере на себе при складанні присяги адвоката України. Визначити нормативно адвокатську етику та її моральність, законодавець встановлює клієнту гарантію відповідного рівня професійної поведінки адвоката, межу його етичних зобов'язань, зробив неможливим надмірні претензії до адвокатури.

Адвокатська етика може не збігатися з поняттям «професійна поведінка адвоката», тому і не дивно, що відповідний документ Американської правничої асоціації має назву «Типові норми професійної поведінки правників», в якому ідеться виключно про професійну

діяльність, а не про загальну культуру професійної етики чи моралі інституту адвокатури. Відомо, що професійна діяльність адвоката регламентується нормами закону, тоді як порушення правил адвокатської етики передбачає відповідальність лише у вигляді дисциплінарного стягнення.

Якщо ми вступимо в правовій практиці на шлях тлумачення емоцій, то неминуче заплутаємося у невичерпному різноманітті поєднання різних інтелектів, характерів, темпераментів, життєвих поглядів та інших рис, що складають людську особистість, що, своєю чергою, формує особу адвоката.

Захищаючи права та інтереси свого довірителя, шляхом надання юридичної допомоги, адвокат зазвичай враховує все, навіть і те, що в цьому випадку він повинен систематизувати власну позицію, яка призводить до встановлення законності вимог клієнта, що і виявляє моральну сторону спірного інтересу довірителя. Позиція адвоката ніяк не повинна бути протиставлена здійсненню правосуддя, оскільки це спотворюватиме сутність будь-якої діяльності на шляху утвердження істинної мети людини.

З етичного боку бажано, щоб адвокат з самого початку бесіди з обвинуваченим, клієнтом роз'яснював те, що він не в праві розголошувати довірені відомості. Трапляються випадки, коли обвинувачений в бесіді віч-на-віч з адвокатом повідомляє, що він вчинив злочин. Розповідає подробиці, називає учасників, а на офіційних допитах свою вину заперечує. Адвокат автоматично наштовхується на дилему, оскільки потрапляє у складне становище: з одного боку обов'язок адвокатської таємниці, яку той повинен зберігати, тоді як з іншого – його можуть звинуватити у змові з клієнтом.

Отже, адвокатська таємниця, як і сама діяльність інституту адвокатури, формується як морально-етична та правова категорія. Правовий аспект стає домінуючим, оскільки в умовах змінюється і правовий статус особи та громадянина, а моральний бік є основою для буття та існування адвокатури світу як окремого інституту, що, своєю чергою, наділений такою особливістю, як моральність свого єства.

Адвокат, який є активним учасником у системі правосуддя, стає суб'єктом такої практичної роботи, яка має моральний характер. Моральні засади щораз більше охоплюють ширше коло суспільних відносин порівняно з правовим. Все наведене особливо чітко можна віднести до моральних засад у діяльності адвокатури, зокрема захисників в судових процесах. Встановлені суспільством моральні вимоги не укладаються цілком у чинне законодавство, яке регулює їх діяльність, останні просто виходять за встановлені межі.

Вимоги морально-етичних норм для адвоката є не тільки моральним орієнтиром, а і критерієм контролю. Моральними цінностями судочинства є: воля, честь, гідність особи, справедливість, істина, об'єктивність, законність тощо. Будь-який принцип чинного правосуддя, що має правове обґрунтування, водночас є безсумнівною моральною цінністю, оскільки в цьому разі тут виражене відношення до людини, її прав та свобод, як вищої цінності суспільства. Такі цінності є для захисника зброєю захисту, засобом виконання свого професійного обов'язку, покликання.

Моральні цінності не завжди мирно співіснують у реальному житті. З самого початку вони суперечать одна одній. Як вже зазначалось, у процесі розвитку та практичної діяльності інституту адвокатури були сформовані конкретні принципові засади, які з часом визначились у формі адвокатської етики.

Правила адвокатської етики, схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України, у розділі II закріплюють як основні принципи адвокатської етики: незалежність; додержання законності; домінантність інтересів клієнта; неприпустимість представництва клієнтів із суперечливими інтересами; конфіденційність; компетентність та сумлінність; чесність та порядність; повагу до адвокатської професії; культуру поведінки; обмеження рекламування діяльності адвокатів.

Зважаючи на це, ми розуміємо значення моральності у розвитку і становленні правових традицій та основ суспільства нашого часу.

Численні колізії, які виникають на практиці, не знаходять повного правового пояснення. Діяльність адвокатури різноманітна та відносно мірою специфічна, оскільки надання правових послуг конкретному клієнту зумовлює певні дріб'язкові непорозуміння із провідними структурами суспільства. Ось і маємо причини, які зумовлюють юриста переходити в політичну сферу, хоча інколи такі вчинки мають особистий характер, проте загальні мотиви віднайти таки можливо.

Висновки. Інститут адвокатури як правозахисний інститут прав та свобод особи та громадянина становить своєрідну сферу поєднання особистісної та інституційної моральності. З огляду на поєднання адвокатами особистих та професійних принципів, вбачається актуальність розширеного дослідження в деталізованішому виявленні та конкретизації аспектів моральних цінностей адвокатури в суспільному житті різних періодів становлення і суспільства та народу, і держави зокрема.

Образ «людини моральної» виявляється здатним легітимізувати право як безумовну цінність, що не зводиться до ніяких інших ціннос-

тей. Індивіди, які порізно вирішили жити відповідно до категоричного імперативу, уможливають і право, і всякі угоди на основі взаємної вигоди.

Представлений виклад можна поглибити у подальших дослідженнях. Узагальнення філософського осмислення моральності інституту адвокатури представить відображення певних цінностей (філософію адвоката) – як індивідуальних, так і інституційних.

1. Правила адвокатської етики від 09.06.2018 р. URL: http://vkdkka.org/wp-content/uploads/2017/07/PravilaAdvokatskojiEtiki2017_.pdf (дата звернення 29.05.2018 р.)

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення 29.05.2018 р.)

3. Права людини: соціально-антропологічний вимір: колективна монографія. Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Академії правових наук України / П. М. Рабінович та ін. Серія І. Дослідження та реферати. Вип. 13. Львів: Світ, 2006. 280 с.

4. Кони А. Ф. Собрание сочинений. М.: Юридическая литература, 1967. Т. 4–5. 257 с.

5. Наконечний Р. А., Тиндик Б. І. Філософія: навч. посібник. Львів, 2005. 603 с.

6. Святоцький О. Д., Медведчук В. В. Адвокатура: історія і сучасність. К.: Видавництво «Ін Юре», 1997. 320 с.

7. Аракелян М. Р. Сравнительная адвокатура: курс лекцій. Одесса: Юридическая литература, 2009. 240 с.

8. Бойков А. Д. Этика профессиональной защиты по уголовным делам. М.: Юрид. лит., 1978. 176 с.

9. Малахов В. А., Мулярчук Є. І., Жулан В. Д., Савельєва М. Ю. Цивілізаційні виміри моральності і зміна парадигми (монографія). К.: Науково-виробниче підприємство «Видавництво «Наукова думка» НАН України, 2007. 159 с.

10. Бойков А. Д. Этика профессиональной защиты по уголовным делам. М.: Юрид. лит., 1978. 176 с.

Gamaluk B. M., Semeniuk I. Ya. Moral imperatives in the system of professional advocacy

The application of ethical standards in advocacy is one of the most important issues that is actively discussed by the public and the scientific community. Mastering investigated norms, the lawyer deliberately creates moral imperatives in professional activity. The article deals with the scientific study of moral and ethical principles of advocacy. Their main content and preconditions of their application are defined, the concepts are formulated. The key moral issues of contemporary

advocacy and possible ways of their solution are identified. A lawyer, being a member of a society, has no right to neglect ethical principles and he is obliged to compare his actions with the system of special ethical values and standards of conduct for a lawyer that exist in the state and in society. The requirements of moral and ethical standards for a lawyer are not only a moral guide, but also a criterion of control.

The moral values of legal proceedings are will, honour, dignity of the person, justice, truth, objectivity, legality, etc. Any principle of public justice that has legal justification is undoubted moral value, as in this case it expresses attitude to human rights and freedoms as the highest value of society. Such values are a protective weapon for a lawyer, a means of fulfilling his professional duty, vocation.

The rules of lawyers' ethics, approved by the High Qualification Commission of the Bar Association at the Cabinet of Ministers of Ukraine, in Chapter II establish the basic principles of advocacy ethics: independence; observance of the rule of law; dominance of clients' interests; inadmissibility of representing clients with conflicting interests; confidentiality; competence and integrity; honesty and decency; respect for the profession of lawyer; culture of behaviour; limitation of advertising advocates activity.

Taking an oath of attorney, a person assumes obligations to become a guardian of justice, to concentrate honesty and attentiveness to people, to keep the lawyer's secret, and to keep the purity of the title of lawyer.

Key words: lawyer, philosophy of law, advocacy, imperative.

Стаття надійшла 27 серпня 2018 р.

УДК 349.3:364.044.26-058.5-053.2(477)

**Н. П. Мокрицька,
Т. С. Єрмолаєва**

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЩОРІЧНУ ОСНОВНУ ВІДПУСТКУ В УКРАЇНІ

Досліджено особливості надання основної щорічної відпустки особам, які працюють на основі трудового договору. З'ясовано умови та порядок надання цього виду відпусток. Проаналізовано положення чинного законодавства України, матеріали судової практики та наведено пропозиції щодо удосконалення правового регулювання у сфері реалізації права людини на основну щорічну відпустку. Встановлено, що реалізація права працівником на щорічну основну відпустку передбачає узгодження конкретної дати початку щорічної відпустки між сторонами трудового договору відповідно до затвердженого графіку відпусток, позаяк без його досягнення працівнику неможливо отримати щорічну відпустку.